

PÉNZÜGYI KULTÚRA KÉPZÉSEK: FELMÉRÉS ÉS DIAGNÓZIS¹

Németh Erzsébet*,**

*Metropolitan Egyetem,

**Állami Számvevőszék,

Absztrakt

Célok. Számos kutatás hívja fel a figyelmet arra, hogy miközben hazánkban számos szervezet vállalta magára a pénzügyi kultúra fejlesztését, a lakosság pénzügyi ismereteinek szintje elmarad a kívánatostól, illetve nem javul. Kutatásunk az eredménytelenség okait kívánta feltárni. Arra kerestük a választ, hogy milyen szervezetek, kiket, mely témaköröket, milyen módszerekkel és eredményességgel képeznek. **Módszerek.** Négy tematikus egységből álló, 56 kérdést tartalmazó kérdőívvel kerestük meg a közoktatáson kívüli pénzügyi kultúra fejlesztést végző szervezeteket. Képzési programmal összesen 35 válaszadó/szervezet rendelkezik, amelyek közül 4, mintegy százezer főt ér el, így meghatározó szerepe van a terület eredményességében. **Eredmények.** Kutatásunk feltárta, hogy bár a közoktatásban tanulók jelentős hányada részesül pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzésben, ezek a képzések alig pár órák voltak, továbbá nem jellemző a képzési tematika, a tananyagok rendelkezésre állása, nyilvános elérhetősége. A képzések eredményességének visszamérése elmaradt. A képzés célcsoportjai között a felnőtt korosztály jelentősen alulreprezentált. **Következtetések.** Ahhoz, hogy a képzések a jövőben eredményesek legyenek, mindenképpen szükséges erősíteni a minőséget és az eredményességet, valamint az átláthatóságot biztosító tényezőket.

Abstract

Goals. Several research have called attention to the fact that while in our country lots of organizations have embarked on developing the financial culture, there is room for improvement, it does not improve. Our research intended to map the causes of inefficiency, thus we aimed to answer what kind of organisations, topics, efficiency and whom are they training. **Methods.** We contacted the organisations, who have programs with the objective of developing financial culture beyond the public education and asked them to fill out a survey of four thematic units and 56 questions. 35 institutions/respondents have education programs, out of which four reach more than 100 000 people, so they have a determinative role in the territorial efficiency. **Results.** Our examination has explored that even while a significant proportion of the students in public education receive trainings with the objective of developing financial culture, these trainings are just a few hours, furthermore, course descriptions and materials are typically not available or published. Assessment of the accomplishment of these trainings is not conducted. Among the target groups, the adults are under-represented. **Conclusions.** In order to increase the effectiveness of these trainings in the future, the quality and effectiveness and needs to be strengthened, along with the factors ensuring transparency.

---

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem a Budapesti Metropolitan Egyetem és Állami Számvevőszék Pénzügyi kultúra munkacsoportja együttműködésével készült.

Probléma felvetés, kutatási célok

Számos kutatási és közéleti forrás időről-időre arra hívja fel a figyelmet, hogy Magyarországon mind a lakosság pénzügyi ismereteit, mind pedig azok gyakorlati alkalmazását tekintve elmaradás tapasztalható a fejlett országokhoz képest (Bárczi, Zéman, 2015). A kutatási adatok valóban figyelmeztetőek, miközben a pénzügyi piacok és termékek egyre komplexebbé válnak, ami együtt jár a pénzügyeket illető információs szakadék mélyülésével is – a lakosság egyre kevésbé képes pénzügyeit illetően körültekintő döntések meghozatalára. Kovács és Terták (2016) arra hívják fel a figyelmet, hogy a pénzügyi piacok globális összekapcsolódása, a folyamatosan új, egyre bonyolultabb pénzügyi termékek megjelenése, az ezzel járó kockázatok újabb és újabb kihívást jelentenek minden résztvevő számára mind egyéni, mind intézményi, mind társadalmi, sőt globális szinten.

Miközben hazánkban számos szervezet vállalta magára a pénzügyi kultúra fejlesztését, a lakosság pénzügyi ismereteinek szintje elmarad a kívánatostól, illetve nem javul. A pénzügyi edukációt elsősorban közoktatáson kívüli szervezetek végzik. Képzéseik akár több százezer iskoláskorú gyermeket is érintenek. A közelmúlt kutatási eredményei arra figyelmeztetnek, hogy e képzések eredményessége nem megfelelő. Ezen kívül társadalmi vita folyik arról, hogy a pénzügyi-gazdasági ismeretek bekerüljenek-e a közoktatás rendszerébe, illetve milyen módon.

A helyzetet jól mutatja a Pénziránytű Alapítvány megbízásából, az OECD módszertanán alapuló, reprezentatív mintán végzett nemzetközi felmérés, amely szerint a magyarok átlag feletti pénzügyi ismeretekkel rendelkeznek, ugyanakkor az ismeretek gyakorlati alkalmazása messze elmarad az átlagos szinttől². A 2015-ben megismételt felmérés romló tendenciát mutatott a pénzügyekkel kapcsolatos ismeretek szintje, illetve a pénzügyek tudatos kezelésével kapcsolatos viselkedésformák tekintetében³. A pénzügyi kultúra képzések eredménytelenségére utal az Állami Számvevőszék által, 2013-ban, a felsőoktatásban tanulók körében végzett felmérés, amely szerint nem jobb azoknak a hallgatóknak a pénzügyi kultúrája, akik középiskolás korukban ilyen típusú képzésben részt vettek .

A pénzügyi-gazdasági nevelést a Nemzeti Alaptantervet bevezető kormányrendelet is határozott célként jelölte ki: „*A felnővekvő nemzedéknek hasznosítható ismeretekkel kell rendelkeznie a világgazdaság, a nemzetgazdaság, a vállalkozások és a háztartások életét meghatározó gazdasági-pénzügyi intézményekről és folyamatokról.*” A 2013-ban hatályba lépő új NAT (A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet) az iskolák számára mind a fejlesztendő kulcskompetenciák között, mind pedig a fejlesztési területek, nevelési célok között konkrétan megjelölte a gazdaság és pénzügyi nevelést, s fontos célként fentiek mellett azt is kiemelte, hogy: „*a tanulók ismerjék fel saját felelősségüket az értékteremtő munka, a javakkal való ésszerű gazdálkodás, a pénz világa és a fogyasztás terén.*” Bár a jogszabályok fontos törekvésként határozzák meg a témakör oktatását, a kötelező kerettantervek között mégsem foglalkozik átfogó módon a gazdasági és pénzügyi neveléssel, így egészen napjainkig⁴ nem jött létre az

---

² Magyarok és a pénzügyi kultúra: "Tűzz ki pénzügyi célokat!" <http://www.penzugyiszemle.hu/tanulmanyok-eloadasok/magyarok-es-a-penzugyi-kultura-tuzz-ki-penzugyi-celokat>

³ A Pénziránytű Alapítvány által lebonyolított pénzügyi kultúra kutatás fő eredményeinek bemutatása penziranytu.hu/sites/default/files/.../oecd_kutatasi_eredmenyek_2015_11_02.pdf

⁴ A kutatási jelentés megjelenésével egy időben jelent meg egy új pénzügyi-gazdasági ismereteket tartalmazó tankönyv. erről később részletesen írunk.

ismeretek átadását megfelelően elősegítő, egységes, minőségbiztosított oktatási koncepció és tananyag.

Kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy milyen tényezők magyarázhatják a közoktatáson kívüli képzések alacsony szintű eredményességét. Felmérésünk tervezése során abból a hipotézisből indultunk ki, hogy a képzések eredménytelenségének legfőbb oka a képzésekkel kapcsolatos minőségbiztosítás hiányossága lehet (Németh, 2016).

Az oktatásban a minőséget évszázadok óta:

- a) a képzők felkészültsége,
- b) az elérhető, jól kidolgozott, a célcsoport igényeire és sajátosságaira szabott tematika (a tematika tartalmazza a képzés célját, célcsoportját, időtartamát, követelményrendszerét, tartalmi egységeit, tananyagát és az oktató személyét)
- c) a minőségbiztosított tananyagok (tankönyvek, munkafüzetek, elektronikus tudásbázis),
- d) a képzési céloknak megfelelő képzési módszerek és időtartam, illetve
- e) a képzés eredményességének mérése biztosítja.

Jelen kutatás során elsősorban arra kerestük a választ, hogy jellemzően milyen szervezetek, mely témaköröket, milyen módszerekkel, milyen eredményességgel és kiket képeznek.

Kutatási kérdéseink az alábbiak voltak.

1. Kiknek szólnak a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzések?
2. Hány főt értek el, mi jellemzi az elért csoportok társadalmi reprezentáltságát?
3. Melyek a képzések fő céljai?
4. Milyen módszereket alkalmaznak a képzések során?
5. Milyen időtartamúak a képzések?
6. Mennyiben érhetőek el illetve állnak rendelkezésre a képzések tematikái és tananyagai?
7. Milyen szakképzettségűek a képzések oktatói? Mennyire jellemző az oktatók felkészítése?
8. Mennyire jellemző a képzés eredményességének mérése?

Vizsgálatunkba a közoktatás rendszerén kívüli pénzügyi kultúra fejlesztéssel foglalkozó szervezeteket vontuk be. Előzetes tájékozódásunk szerint, a több kisebb szervezet mellett vannak olyan szervezetek a közoktatás területén, amelyek nagy (akár több százazres) eléréssel rendelkeznek, így hatásuk a pénzügyi kultúra fejlesztésére jelentős lehet. Ugyanakkor viszonylag keveset tudunk ezen képzések tartalmáról, hosszáról és minőségéről.

Kutatásunk célja, hogy átfogó képet adjon a hazai pénzügyi kultúra fejlesztési kezdeményezésekről, illetve nyújtson támogatást a pénzügyi kultúra fejlesztésre vonatkozó nemzeti stratégia kidolgozásához azzal, hogy feltárja a képzési rendszerek, programok jellemzőit, esetleges hiányosságait, erősségeit, segítve meghatározni a szükségleteket. Mindezek szükségesek a tudományosan megalapozott nemzeti stratégia kialakításához (Grifoni & Messy, 2012). A kutatási tapasztalatok emellett kiindulópontként szolgálhatnak a pénzügyi kultúra fejlesztés infrastruktúrájának kialakításához, illetve támogatják a pénzügyi kultúra képzések eredményességének javulását. Helyes diagnózis nélkül ugyanis nem lehet eredményes a terápia sem.

A pénzügyi kultúra helyzete Magyarországon

AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA (EMMI) ÉS A NEMZETGAZDASÁGI MINISZTERIUM (NGM) kezdeményezésére, az ország összes általános és középiskolájának bevonásával helyzetfelmérő kérdőív készült 2015 márciusában⁵. A felmérés célja, hogy feltérképezze az általános és középiskolákban folyó pénzügyi és vállalkozási ismeretek oktatásának gyakorlatát. A kérdőívek kitöltése önkéntes alapon történt. Az adatok feldolgozása és első körös kiértékelése alapján elmondható, hogy a kérdőívet kitöltők negyede a Nemzeti Alaptanterv szerint oktatja a diákoknak a pénzügyi és vállalkozási ismereteket. További 10 %-nál elkülönített óraszámokban történik ilyen képzés, és további 9 % tervezi a bevezetést a jövőben. Ahol nincs pénzügyi és vállalkozási oktatás, ott a legfőbb okok között a személyi erőforrások hiánya és a kapacitáshiány szerepelt. A pénzügyi döntésekhez szükséges készségek, ismeretek hiányából fakadó kockázatok mérséklése érdekében számos szervezet indított pénzügyi kultúra fejlesztéssel kapcsolatos tevékenységet, amelyet egyaránt végeznek állami és nem-állami (jellemzően a pénzügyi piacon működő) szereplők, gyakran együttműködésben. A felmérés szerint ezen tevékenységek közé sorolhatóak a képzések, kutatások, felmérések, versenyek, tanácsadások, országos vagy helyi projektek, interneten elérhető dokumentumok, információátadás, alkalmazások stb. A kutatás megállapítja, hogy fontos állami szereplők vállalnak egyre aktívabb szerepet a lakosság pénzügyi ismereteinek növelésében, a pénzügyi kultúra fejlesztésében és terjesztésében, így az Állami Számvevőszék, a Magyar Nemzeti Bank, az EMMI, az NGM, minisztériumi háttérintézmények, valamint oktatási intézmények. A felsorolt intézmények ez irányú tevékenységének célja, hogy a lakosság pénzügyi, közpénzügyi, közteherviselési ismeretei bővüljenek, valamint ezzel párhuzamosan fejlődjenek a (köz)pénzügyekkel kapcsolatos attitűdök és magatartásformák is.

A magyar lakosság pénzügyi kultúrájára vonatkozóan pénzügyi intézmények, költségvetési szervek, illetve az OECD végzett felméréseket, kutatásokat, illetve számos tanulmány jelent meg e témakörben. A kutatások, felmérések összességében negatív képet festenek a magyar lakosság pénzügyi kultúrájának fejlettségéről, és jellemzően ugyanazok a kockázatok, tudásbeli és készségbeli hiányosságok merülnek fel időről-időre. Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy számos felmérés, amely szerint a magyar lakosság, vagy annak valamely szegmense pénzügyi kultúrája alacsony, valójában nem határozza meg a pénzügyi kultúra fogalmát, kritériumait és a vizsgált korosztálytól, illetve társadalmi csoporttól elvárható pénzügyi kulturális szintet vagy átlagot. Nem használnak továbbá sem longitudinális elemzést, amely a változást mérhetné, sem hazai vagy nemzetközi összehasonlítást, így nem tudható, hogy a kutatás mihez képest állít valamit a magyarok pénzügyi kultúrájáról. Alábbiakban két kutatást kívánunk kiemelni. Az egyik nemzetközi összehasonlításban, reprezentatív mintán és két különböző időszakban vizsgálja a hazai pénzügyi kultúra sajátosságait (Pénziránytű, OECD kutatások, 2010-2015). A másik azt vizsgálja, hogy milyen demográfiai jellemzőktől, korábbi tapasztalatoktól függ a célcsoport pénzügyi kultúrájának a szintje (ÁSZ kutatások, 2013).

A PÉNZIRÁNYTÚ ALAPÍTVÁNY először 2010-ben vett részt egy olyan, 14 országot lefedő alapkutatásban, mely egységes OECD módszertan alapján mérte fel az adott országban a felnőtt lakosság pénzügyi kultúra-fejlettségének szintjét. A 2010-es felmérést követően az Alapítvány Magyarország képviselőjében 2015-ben ismét részt vett az OECD módszertanon és standard kérdőíven alapuló nemzetközi pénzügyi kultúra kutatásban, amely mintegy 30

---

⁵A pénzügyi oktatás helyzete a köznevelésben, fejlesztési lehetőségek, korlátok, a tematikus hetek tapasztalatai, tervek. Előadó: Pölöskei Gáborné helyettes államtitkár (EMMI), http://privatbankar.hu/penzugyi_tudatosag_forum_2015

országban közel egy időben került lebonyolításra. Az OECD kezdeményezése egyedülálló abban, hogy az egységes módszertan és a közel egyidejű adatfelvétel lehetőséget biztosít az egyes országok adatainak megalapozott nemzetközi összehasonlítására, illetve egy-egy ország esetében a saját ország-adatok idősoros összevetésére. Az OECD 2012-ben 4 kontinens 14 országában végzett kutatása (Atkinson & Messy, 2012) szociodemográfiai jellemzők alapján vizsgálta a pénzügyi ismeretek, viselkedés és a pénzügyi kultúra különböző aspektusaira vonatkozó attitűdök terén megmutatkozó különbségeket. A két kutatás összehasonlítása szerint napi megélhetési gondokkal 2015-ben kevesebb válaszadó találkozott, mint 2010-ben. Mindez összefügghet a kedvezőbb munkanélküliségi, GDP és inflációs adatokkal. Megváltozott a válsághelyzetben tanúsított magatartás: kevesebben csökkentették a kiadásait, illetve használták fel a megtakarításokat a napi kiadások fedezésére. 2010-ben a válaszadók harmada mondta, hogy pénzügyi termék választása során egyáltalán nem mérlegelte a lehetőségeket, ez az arány 22%-ra csökkent. A megkérdezettek 47%-ának vannak pénzügyi céljai, ami alacsony értéknek tekinthető, különösen, ha az állami nyugdíjellátás mértékének jövőbeli várható csökkenésére, vagy a gyerekek iskoláztatásának növekvő költségeire gondolunk. A kutatási eredmények szerint tendencia, hogy a lakosság pénzügyeit tekintve kevésbé megfontolt, gondos és előrelátó lett. Egyre kevesebben készítenek családi költségvetést, illetve tendenciaszerűen csökkent a pénzügyi feladatokat helyesen megoldani tudók aránya. Utóbbi jelen kutatásunk szempontjából fontos megállapítás.

AZ ÁSZ PÉNZÜGYI KULTÚRA KUTATÁSA (Béres et al., 2013) során használt kérdőív az általános és a szocio-demográfiai kérdéseken túl a megtakarításra, befektetésekre, hitelekre vonatkozóan tett fel kérdéseket, valamint kalkulációs feladatokat is tartalmazott. A kutatás megállapította, hogy a *felsőoktatásban tanuló fiatalok valós és vélt pénzügyi tudása között lényeges különbség van*, valamint hogy a *hallgatók pénzügyi műveltségét elsősorban az aktuális élethelyzet és a tapasztalatok határozzák meg* (mindez egybeesik a nemzetközi kutatási tapasztalatokkal is). Luksander et al. (2014) a további tényezők vizsgálata során azt a fontos megállapítást teszi, hogy *a középiskolai pénzügyi-gazdasági képzésben részesültek pénzügyi kultúrája nem fejlettebb az ilyen képzésben nem részesülteknél*. Ez rávilágít a középiskolásoknak szánt pénzügyi kultúra képzések rendkívül alacsony eredményességére (ez szintén egybeesik az amerikai tapasztalatokkal, lásd pl. Willis (2009) tanulmányát a középiskolai pénzügyi oktatás társadalmi költségeiről és eredményességéről). Érdekes megállapítás továbbá, hogy a pénzügyi-gazdasági ismereteik szintjétől függetlenül a *hallgatók erősen kockázatkerülőnek mutatkoztak*; összességében a 18-25 éves korosztály háromnegyede tartózkodik a kockázatoktól (Huzdik et al., 2014). A kutatásból levonható következtetés, hogy a kockázatvállalási hajlandóságot elsősorban más tényezők határozzák meg, így a társadalom aktuális attitűdjei, félelmei, vágyai, tapasztalatai. A hitelekhez kötődő érzelmi viszonyulás témakörét vizsgálva Németh et al. (2015) tanulmánya rávilágít arra, hogy a fiatalok elsősorban a szülőktől szerzik be a pénzügyi döntéseikhez szükséges információkat, ezáltal a családi minták is jelentős hatással vannak attitűdjükre, terveikre.

A HITELINTÉZETI FELMÉRÉSEK, KUTATÁSOK szerint a lakosság alapvetően bizalmatlan a pénzügyekkel és a szolgáltatókkal szemben, a pénzügyi döntéseket nem alapozza meg kellő ismeret, tapasztalat, tájékozódás. A lakosságot a passzív, felhasználói attitűd jellemzi, a nem használt banki szolgáltatások iránti minimális az érdeklődés és ismeret. A hosszú távú pénzügyi tervezés (anyagi öngondoskodás) hiánya szintén jellemző (Szalay, 2013).

A GfK Retail Banking Monitor 2016. februári negyedéves jelentése szerint, (amely elemzés egyebek mellett vizsgálja a válaszadók tájékozottságát, bankokkal szembeni bizalmát, hosszú távú pénzügyi céljait, a kockázat elfogadásának mértékét, a termékhasználat megosztottságát,

stb.) a hazai felnőtt lakosság egyharmada nem tartja magát tájékozottnak, és ugyanekkora arányban nem ismeri ki magát pénzügyi kérdésekben. Pénzügyi tudatosság tekintetében a felnőtt lakosság szintén megosztott. A két legnagyobb csoportot a két véglet alkotja: a felmérésben szereplők 27 százaléka ún. haladó megtakarító, míg 24 százalékuk pénzügyi ismeretek és attitűd alapján „tájékozatlan, alacsony státuszú. A pénzügyi műveltség terén az életkor sajnos, nem számít, nagyon hasonló ismeretszintet látunk a fiatalabb és az idősebb személyek körében. Ellenben a végzettség és a lakóhely döntő lehet.

Számos kutatás hívja fel a figyelmet arra, hogy a pénzügyi termékek egyre komplexebbé válnak, ezzel párhuzamosan az egyéni igények is folyamatosan formálódnak, bővülnek (Habschick et al., 2007; Botos et al., 2012). A pénzügyi szektorban zajló felgyorsult termékinnovációs folyamatokhoz kapcsolható a 2008-ban kibontakozó recesszió kiváltó oka is (Béres és Huzdik, 2012). Mindezek a folyamatok olyan kontextusban zajlanak le, amely a fiatalok alacsony pénzügyi kultúrájával jellemezhető (Chen, Volpe, 1998; Volpe, Chen & Liu, 2006), így a pénzügyi kultúra fejlesztése elengedhetetlen tényezővé vált. Számos piaci és tudományos kutatás, valamint gyakorlati kezdeményezés a pénzügyi tudás mentén ragadja meg a pénzügyi kultúra mérését és fejlesztését, amely törekvés a többi tényező vizsgálata - és szükség esetén fejlesztése - nélkül nem tudja elérni kívánt hatását (Hilgert et al., 2003; Xiao et al., 2004). A pénzügyi attitűdök a pénzügyi kultúra elemeiként olyan tényezők, amelyek befolyásolhatják a fogyasztók magatartását, preferenciáit és ezen keresztül termék- és szolgáltatásválasztását (Li et al., 2009; Dowling et al., 2009; Zsótér és Nagy, 2012; Klapper, Lusardi, & Panos, 2012).

Magyarországon is egyre inkább előtérbe kerül a pénzügyi kultúra vizsgálata (Béres és Huzdik, 2012; Zsótér és Nagy, 2012; Béres et al., 2013). E terület egyik kiemelt célcsoportja a középiskolások és a fiatal felnőttek, hiszen nekik szólnak leginkább a pénzügyi edukációs programok is. Tanulmányunk a közoktatáson kívüli pénzügyi kultúra képzések felmérésére, bemutatására és értékelésére tesz kísérletet.

Módszertan

A felmérés célterülete, adatbázisa

A felmérésbe bevont szervezetek adatbázisának meghatározásakor célunk volt a pénzügyi kultúra fejlesztésben részt vevők minél szélesebb körének lefedése és az, hogy mindenképpen bekerüljenek a felmérésbe a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó programokban jelentős súllyal résztvevő szervezetek. Igyekeztünk tehát minden magáról hírt adó szervezetet megkeresni, így az interneten fellelhető publikus információk, valamint az ÁSZ pénzügyi kultúra együttműködésben részt vevő partnereitől kapott tájékoztatások alapján egy 110 elemű adatbázist hoztunk létre. Az adatbázis tartalmazta a pénzügyi kultúra fejlesztési terület szereplőit, így lefedi a bankokat, a biztosítóintézeteket, az ÁSZ partnereket, az általános és középiskolákkal kapcsolatot tartó szervezeteket⁶, az MNB/PSZÁF pályázatokon korábban részt vevő szervezeteket, magánszemélyeket, valamint a publikus információk alapján pénzügyi kultúra fejlesztéssel, vagy pénzügyi fogyasztóvédelemmel foglalkozó, egyéb for-profit és nonprofit szervezeteket, magánszemélyeket.

---

⁶ Az EMMI és az NGM által, a pénzügyi és vállalkozási ismeretek köznevelésben történő beágyazottságának feltérképezésére 2015-ben elvégzett kérdőíves felmérés előzetes eredményei alapján.

Az előzetes felméréseink és információink alapján a felmérés adatbázisába bekerült szervezetek, vállalkozások a pénzügyi kultúra fejlesztésével foglalkozók túlnyomó részét lefedik, így a minta reprezentatívnak tekinthető.

A kérdőív kialakítása, szerkezete

A kérdőív kialakítása során egy olyan kérdéssort állítottunk össze, amely a felmérésben részt vevő, pénzügyi kultúra fejlesztést végző szervezet/magánszemély minden kezdeményezésére, programjára kiterjed, így a válaszok kiértékelése alapján lehetőségünk lesz a képzések megismerésére, értékelésére⁷.

A kérdőív négy nagy tematikus egységből állt, összesen 56 kérdést tartalmazott.

1. egység (6 kérdés): a szervezet, magánszemély adatai
2. egység (25 kérdés): képzési programok témakörei, képzések célja, célcsoportja, finanszírozása, időtartama, témakörei, módszerei, tematikája, tananyaga, oktatói, eredményességének értékelése, hasznosulása⁸.
3. egység (17 kérdés): a tudásfelmérések, versenyek⁹.
4. egység (8 kérdés): egyéb kezdeményezések¹⁰.

Tanulmányunkban a képzésekre vonatkozó válaszokat dolgoztuk fel, és vontunk le következtetéseket.

A kérdőív felületének kialakítása, elhelyezése és majd kitöltése is a Google Form (Google Űrlap) alkalmazással történt. A kutatás megkezdése előtti pilot szakaszban 21 személy és szervezet válaszolt a kérdésekre, véleményük, visszajelzéseik alapján alakítottuk ki a végleges mérőeszközt. Szükség esetén a nyilvánosan elérhető adatokat is feldolgoztuk, például megvizsgáltuk a honlapon található képzési tematika tartalmát.

Adatok feldolgozása

A feldolgozást és az elemzést IBM SPSS Statistics, valamint MS Excel programok igénybevételel végeztük. Az elemzés során *leíró és következtető* statisztikai módszereket használtunk, többek közt megoszlás-számítást, keresztábla elemzést, függetlenségvizsgálatot.

---

⁷ A kérdőív összeállítása során figyelembe vettük a nemzetközi felmérések tapasztalatait is, különösen az ausztrál kormányzati stratégiaalkotást támogató, 2013. évi pénzügyi kultúra kezdeményezésekről szóló kutatást (National Financial Literacy Stocktake Survey, 2013). A kérdőív elérhető a <http://goo.gl/forms/YIZhfg1epN> címen.

⁸ Képzésnek tekintettük a szervezett formában működő képzéseket, ismeretátadást, amelyek megvalósulhatnak valamely helyszínen (például iskolákban, a szervező által biztosított helyiségben, egyéb helyen), internetes formában, illetve e-mail közvetítésével egyaránt.

⁹ Ebbe a kategóriába azok a tevékenységeket soroltuk, amelyek során a résztvevők ismereteit, tudását, attitűdjeit stb. mérik fel, vagy arról információt szereznek, illetve itt kértük bemutatni a pénzügyi kultúrához kapcsolódó versenyeket is.

¹⁰ Értelmezésünk szerint ide tartozott az előző kategóriákba nem sorolható összes kezdeményezés, mint például információ megosztás honlapon, közösségi oldalakon, e-mail útján (hírek, elemzések, egyéb információk, hírlevelek, stb.), nyomtatott, illetve audiovizuális anyagok készítése, tanácsadás, IT alkalmazások (játék, költségvetés-tervező program, videó, stb.).

Amennyiben a minta elemszáma lehetővé tette, tudományos következtetésre alkalmas módszereket használtunk, annak érdekében, hogy a csupán látszólagos, vagy véletlenszerű együttjárásokat megkülönböztessük, statisztikailag szignifikáns, tudományosan bizonyított összefüggésektől. A függetlenségvizsgálatban általánosan használt Pearson-féle khi-négyzet próba mellett a Fisher-féle egzakt tesztet is alkalmaztuk.¹¹ Ez utóbbi teszt – szemben a Pearson-féle khi-négyzet próbával – nem érzékeny a kis minta-elemszámra, amelyet a rendelkezésünkre álló adatbázis jellemez. Az eredmények értékelésénél 5%-os szignifikancia-szintet határoztunk meg.

Minta

A megkeresett 110 szervezetből a kérdőívet 63 szervezet és vállalkozás töltötte ki.¹² Ebből 51 szervezet rendelkezett pénzügyi kultúra fejlesztését célzó tevékenységgel, amely lehetett képzés, felmérés, verseny, vagy egyéb kezdeményezés.

Jelen tanulmány a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzési programok eredményeit dolgozza fel. Képzési programmal 35 válaszadó szervezet rendelkezik. A feldolgozás során 4 *válaszadói kategóriát* alakítottunk ki.

1. A „NAGY ELÉRÉSSSEL RENDELKEZŐK” (tekintet nélkül szervezeti formájukra): több mint 10 000 főt értek el programjaikkal.
2. PÉNZINTÉZETEK.
3. NON-PROFIT SZERVEZETEK: a civil és non-profit szervezeteket, a költségvetési szervek
4. AZ EGYÉB VÁLLALKOZÁSOK.

A válaszadó 35 szervezetből 4-et nagy eléréssel rendelkező szervezetként, 5-öt pénzügyi intézetként, 14-et non-profit szervezetként és 12-öt egyéb vállalkozásként azonosítottunk.

A kategóriaképzés indokoltságát jól mutatja az 1. ábra. A felmérés azt mutatja, hogy a képzéseken elért létszáma a nagy eléréssel rendelkezők esetében messze meghaladja a többi válaszolót. A nagy eléréssel rendelkező szervezetek egyenként mintegy 100 000 főt érnek el, miközben az utánuk következők elérése csupán hozzávetőlegesen 5000 fő.

Fontos megállapítás ezek alapján, hogy e négy szervezeten kívüli szervezetek tevékenységének hatása elhanyagolható a nagy eléréssel rendelkezőhöz képest, illetve jellemzően az ő hatásuk magyarázza a képzések eredményességét vagy annak hiányát.

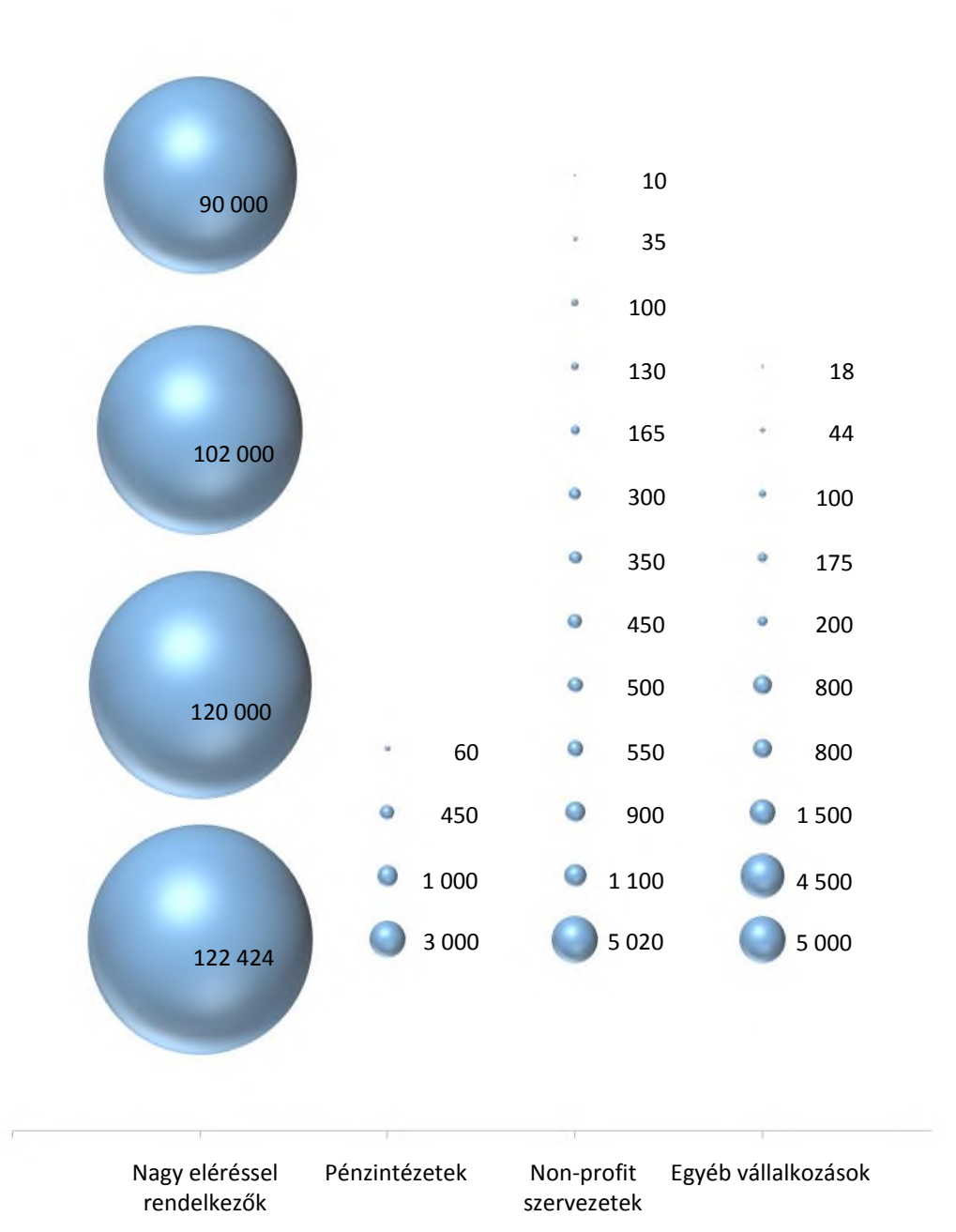
---

¹¹ A Fisher-féle egzakt teszthez a http://www.physics.csbsju.edu/stats/exact_NROW_NCOLUMN_form.html oldalon elérhető alkalmazást használtuk.

¹² A hazai pénzügyi kultúra fejlesztés egyik legnagyobb szereplője, az OTP Fáy Alapítvány a kérdőívet nem küldte vissza. Mivel a szervezet tevékenységére vonatkozó adatok nélkül felmérésünk hiányos lett volna, adatainkat kiegészítettük az OTP Fáy Alapítvány képzési programjaira vonatkozó, publikusan elérhető információk alapján.

1. ábra Az egyes szervezetek képzési programjai által elérték száma (fő)

A beérkezett válaszok alapján összesen 40 képzési programot elemeztünk. A nagy eléréssel rendelkezők 7, a pénzintézetek 5, a non-profit szervezetek 15 és az egyéb vállalkozások 13 képzési programról nyilatkoztak¹³.

¹³ A válaszadóknak lehetőségük volt arra, hogy több képzési programról is beszámoljanak, amennyiben ez jellemző volt rájuk. Néhány esetben előfordult, hogy a válaszadók képzési programjaikat összevontan szerepeltették, ezért a felmérésben említett képzési programok száma kevesebb, mint a ténylegesen meghirdetett képzési programok száma.

Eredmények

A képzések célcsoportjai

Elsőként megkérdeztük, hogy kiknek szólnak, kiket céloznak meg az egyes szervezetek az általuk indított képzési programokkal. A válaszadók több válaszlehetőséget is megjelölhettek, amennyiben egy képzés több célcsoportnak is szól.

A képzések túlnyomó részt a közoktatásban tanulóknak szólnak (középfiskolások és az általános iskola felső és alsó tagozatos diákjai). Az idősebb 25-64 éves korú felnőtteknek is szóló képzési programok az összes ilyen program alig felét teszik ki. (lásd 2. ábra).

2. ábra Kiknek szólnak a képzési programok?

Szintén megvizsgáltuk, hogy az egyes válaszadói kategóriák és az általuk indított képzés célcsoportjai között fennáll-e összefüggés. Az eredményeink azt mutatják, hogy a nagy eléréssel rendelkező szervezetek és a pénzintézetek képzési közül mindegyik megcélozza a közoktatásban tanuló diákokat is, míg az egyéb vállalkozások és a non-profit szervezetek képzéseinek csak közelítőleg fele. Fenti összefüggés a Pearson-féle khi-négyzet és a Fisher-féle egzakt teszt eredményei alapján 5%-os szignifikancia szinten kimutatható.¹⁴

Az elért csoportok társadalmi reprezentáltsága

Az egyes szervezettípusok közötti fentebb említett igen jelentős elérési aránybeli különbség miatt kutatás azt is megvizsgálta, hogy összesen hány főt értek el a képzéseket indító szervezetek.¹⁵ A kérdőívben egyes képzésekhez kapcsolódóan a válaszadók összesítve adhatták meg a képzésükön részt vettek létszámát (így például a képzéseken részt vevő közoktatásban tanulók számára a kérdőív nem kérdezett rá). Tekintettel arra, hogy célunk volt a képzések által elért létszámát célcsoportok szerinti bontásban is vizsgálni, ezért egyrészt a

¹⁴ Pearson-féle khi-négyzet teszt p-értéke 0,013, illetve a Fisher-féle egzakt teszt p-értéke 0,009 volt. A Pearson-féle khi-négyzet teszt érvényességét ugyanakkor megkérdőjelezi, hogy az alapul vett keresztábra celláinak több mint 20%-ában (8-ból 2-ben) az elemszám kisebb, mint 5.

¹⁵ A kiértékelés a kérdőív 4.5. kérdésére adott válaszokon alapul.

nyilvánosan elérhető éves beszámolók alapján, másrészt – ahol ez nem állt rendelkezésünkre – az alábbi közelítő számítással becslést készítettünk arra vonatkozóan, hogy a képzéseken elérték közül hányan lehettek diákok illetve felnőttek:

Az összesen elérték létszámának a fenti módszer alapján meghatározott felbontását diákokra és felnőttekre az 1. táblázat mutatja. Összességében 461 681 főt értek el a válaszadók. Ebből 341 613 fő diák és illetve 120 068 fő felnőtt volt¹⁶.

1. táblázat: Célcsoportok elérési létszáma a válaszadói kategóriák függvényében (fő)

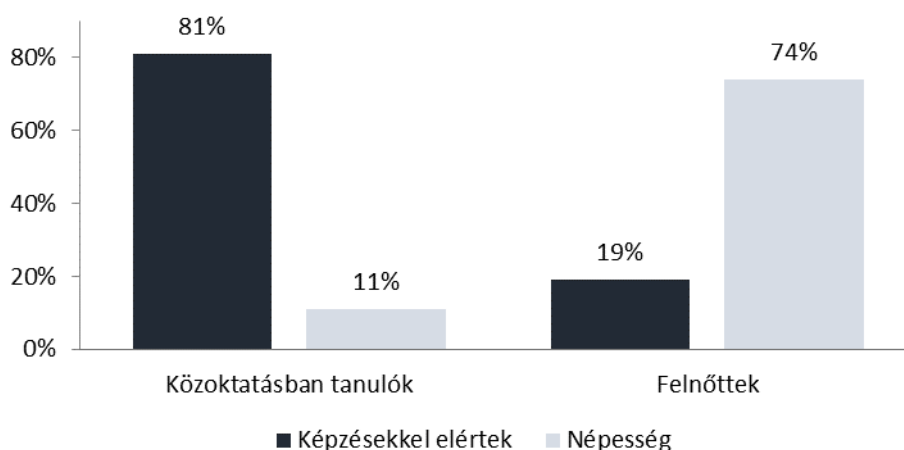
	Diákok	Felnőttek	Összesen
Nagy eléréssel rendelkezők	326 657	107 767	434 424
Pénzintézetek	4 010	500	4 510
Non-profit szervezetek	7 665	1 945	9 610
Egyéb vállalkozások	3 281	9 856	13 137
Összesen	341 613	120 068	461 681

A kutatás során az elért csoportok társadalmi reprezentáltságát is vizsgáltuk. Az egyes célcsoportok népességen belüli megoszlásának megállapításához a KSH adatait vettük alapul.¹⁷ Ezek szerint a diákok (6-18 évesek) a népesség 11 %-át, a felnőttek (25 év feletti) a népesség közel 74%-át teszi ki. Ezzel szemben a képzések által elérték 81%-a diák, míg 19%-a felnőtt. A célcsoportok népességen belüli illetve képzések által elért arányát összevetve megállapítható (lásd 3. ábra), hogy a válaszadók képzési programjai által elérték között a diákok aránya több mint 7-szeresen haladja meg a népességen belüli arányukat (81%:11%), míg a képzési programok által elérték között a felnőttek aránya csupán mintegy negyede a népességen belüli arányuknak (19%:74%).

¹⁶ Megjegyzendő, hogy valóságban a képzéseken elérték száma az itt kimutatottnál alacsonyabb lehet, mivel előfordulhatott, hogy ugyanazon személy több képzési programon is részt vett.

¹⁷ <http://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html>

3. ábra: A célcsoportok képzéseken illetve népességen belüli aránya

Mint az eredmények mutatják, a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó programok résztvevői között népességen belüli arányukhoz képest nagymértékben felülreprezentáltak a diákok, és ezen belül is kiemelten a középiskolás korosztály, míg a felnőttek a népességen belüli arányukhoz képest jelentősen alulreprezentáltak.

A képzések fő célkitűzései

Felmérésünk során fontos kérdésként szerepelt, hogy az egyes képzéseket milyen céllal indították a szervezetek. A válaszadók a képzéseknél egyidejűleg több képzési célt is megjelölhettek. A válaszokat összesítve elmondható (lásd 4. ábra), hogy a képzési programok céljai meglehetősen általános, vagy más szóval holisztikusak voltak. Magas arányban „a lakosság pénzügyi kultúrájának fejlesztése”, „felelős pénzügyi döntések előkészítése, segítése”, „pénzügyi ismeretek átadása”. Legkisebb arányban „a célcsoport pénzügyi szokásainak megismerése”, „konkrét pénzügyi termék(ek)/befektetési lehetőségek bemutatása, népszerűsítés”, illetve „egyéb” válaszok fordulnak elő.

4. ábra Melyek a képzési programok fő céljai?

Képzési módszerek

A képzésekben alkalmazott oktatási módszerekre vonatkozóan egyidejűleg több választ is megjelölhettek a kitöltők. Megállapítottuk, hogy a leggyakrabban alkalmazott képzési módszer a hagyományos tanítás, előadás. Ez után, ahogy az 5. ábra is mutatja a gyakorlatiasabb oktatási formák szerepelnek.

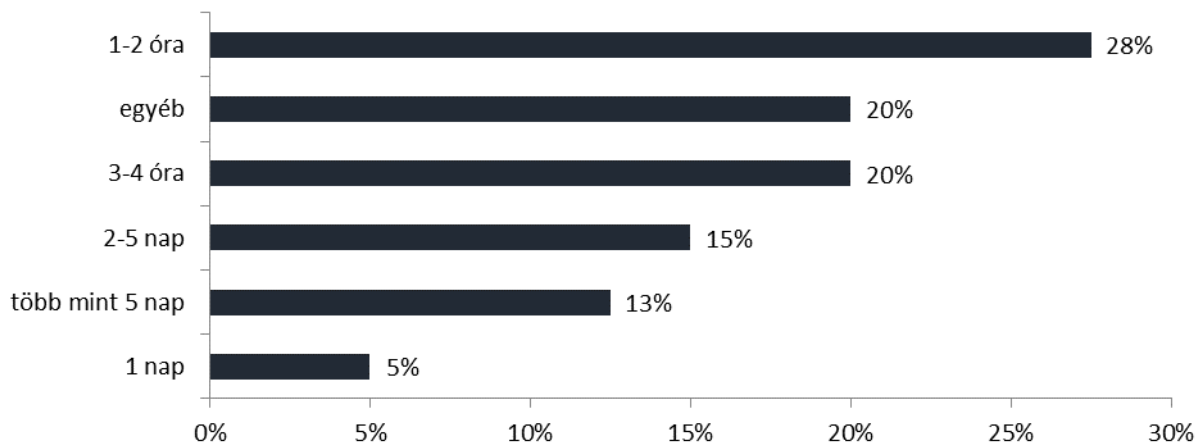
5. ábra: Oktatási módszerek

A képzési programok időtartama

A képzések időtartamára vonatkozóan megállapítható, hogy azok csaknem fele igen rövid, legfeljebb fél napos. Ezen belül is a leggyakoribb 1-2 órás (28%), illetve a 3-4 óra időtartamú (20%). (lásd 6. ábra). A válaszok 20%-ánál fordult elő az egyéb válasz, amelyhez a válaszadók több esetben „változó”, „megrendelő igényeinek megfelelően” megjegyzést fűzték. Az egynapos vagy annál hosszabb időtartam a képzési programok harmadára jellemző.

6. ábra: A képzési programok időtartamának megoszlása

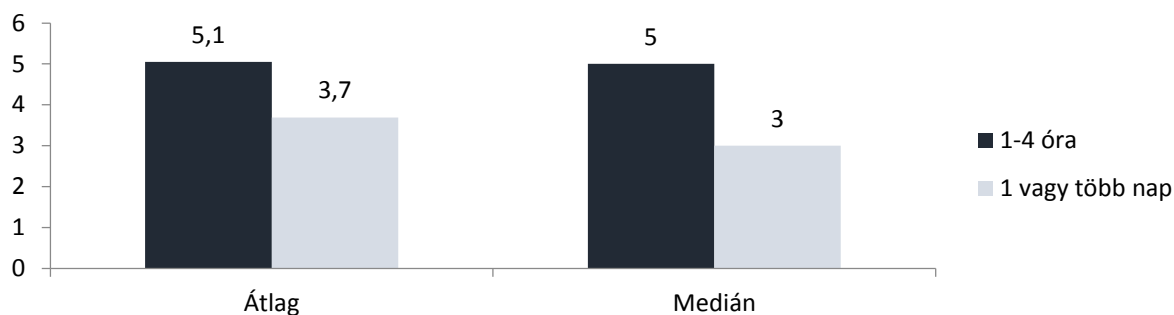

Megvizsgáltuk emellett, hogy a képzések időtartama és a célcsoportok között fennáll-e összefüggés. Pontosabban azt vizsgáltuk, hogy a közoktatásban tanulóknak is szóló képzések és a kizárólag más célcsoportnak szóló képzések időtartama között kimutatható-e összefüggés. Az adatokból kitűnik, hogy a közoktatásban tanulóknak is szóló képzések több mint kétharmada 1-4 óra közötti időtartam, míg a kizárólag más célcsoportnak szóló képzések

közel kétharmadának időtartama meghaladja a 4 órát. A végrehajtott Pearson-féle khi-négyzet és Fisher-féle egzakt teszt egyaránt összefüggést jelzett a képzések időtartama és célcsoportjai között 5%-os szignifikancia szinten.¹⁸ Bizonyítást nyert, hogy a közoktatásban tanulók számára hirdetett képzések időtartama szignifikánsan rövidebb, mint a felnőtt korosztálynak szóló képzéseké.

Vizsgáltuk továbbá azt a kérdést, hogy kimutatható-e összefüggés a képzések időtartama és aközött, hogy hány témakört érintenek.¹⁹ Arra számítanánk, hogy a rövidebb képzések, kevesebb témakört érintenek. A 7. ábra a képzéseken érintett témakörök számának átlagát és mediánját is mutatja. Az adatok azt mutatják, hogy a rövidebb időtartamú képzéseken átlagot és mediánt tekintve is több témát dolgoznak fel, mint a hosszabb képzéseken. Ezen összefüggés statisztikai vizsgálatához az előzetes feltételvizsgálatok alapján a nem paraméteres Mann-Whitney próbát alkalmaztuk. A tesztben az 1-4 órás időtartamú képzéseket és ennél hosszabb képzéseket hasonlítottuk össze, amelyek között a próba 5%-os szignifikancia szinten nem jelzett összefüggést.²⁰

7. ábra: Az A képzések időtartama és az általuk érintett témakörök száma

Tematikák és tananyagok

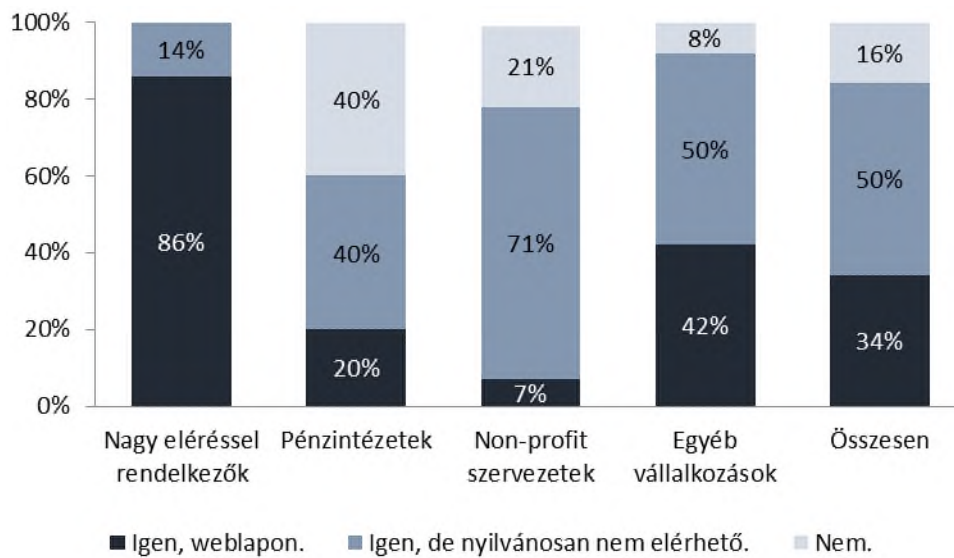
Egy képzés tartalmát, annak minőségét leginkább a tematika és a tananyag alapján lehet megismerni, megítélni. Megvizsgáltuk egyrészt, hogy a képzések rendelkeznek-e tematikával, illetve tananyaggal, másrészt, hogy ezek elérhetőek-e nyilvánosan. A beérkezett válaszok arra azt mutatják, hogy a képzési programok tematikái meglehetősen alacsony arányban, mindössze 34%-ban érhetőek el nyilvánosan, 50%-ban ugyan elérhetőek, de nem nyilvánosan, illetve 16%-ban nem állnak rendelkezésre (lásd 8. ábra).

¹⁸ A Pearson-féle khi-négyzet teszt érvényessége az alacsony előfordulási számosság miatt ezúttal is megkérdőjelezhető. Ugyanakkor mindkét teszt p-értéke egyformán alacsony, 0,002 volt.

¹⁹ Az egyes képzésekben érintett témakörök számát az alapján definiáltuk, hogy az adott képzésre vonatkozóan hány témakört jelölt meg a válaszadó (bővebben lásd 0 fejezet).

²⁰ A Mann-Whitney próba p-értéke 0,084 volt.

8. ábra: A tematikák megléte és elérhetősége

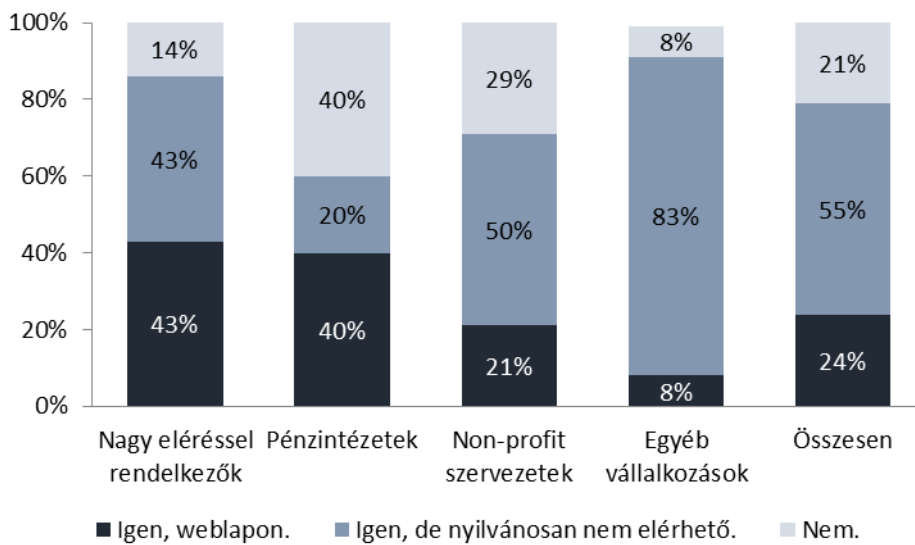

Válaszadói kategóriák szerinti bontást tekintve azt találtuk, hogy miközben a nagy eléréssel rendelkező szervezetek és a pénzintézetek képzéseikhez kapcsolódó tananyagok érhetőek el nyilvánosan leginkább, arányuk csupán 40% körüli. A non-profit szervezeteknél a tananyagok túlnyomó többsége nem érhető el nyilvánosan, ez az arány az egyéb vállalkozások képzési programjai esetén 92%-os. Átlagosan a tananyagok csupán kevesebb mint harmada érhető el nyilvánosan.

A tananyagok meglétét és elérhetőségét elemezve megállapítható, hogy elérhetőségük a képzési programok tematikájánál is alacsonyabb.²¹ A tananyagok mintegy háromnegyede nem érhető el nyilvánosan, illetve 21% esetében tananyagot egyáltalán nem készítettek a képzéshez (lásd 9. ábra).

²¹ A kiértékelés a kérdőív 4.10. kérdésére adott válaszokon alapul.

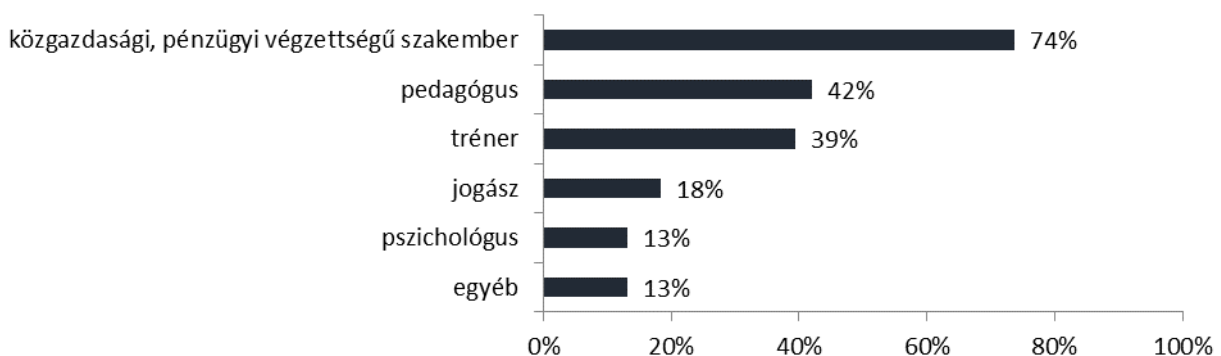
9. ábra: A tananyagok megléte, elérhetősége

A képzéseken oktatók szakképesítése

A válaszadók mintegy háromnegyede nyilatkozott úgy, hogy közgazdasági, pénzügyi végzettséggel, valamint kétötödénél pedagógus vagy tréner végzettséggel rendelkező szakember is oktat (lásd 10. ábra)²².

10. ábra: Az oktatók képzettsége

Hazánkban tehát a pénzügyi kultúra fejlesztésére irányuló képzések többségében közgazdasági, pénzügyi végzettséggel rendelkező szakember oktat.

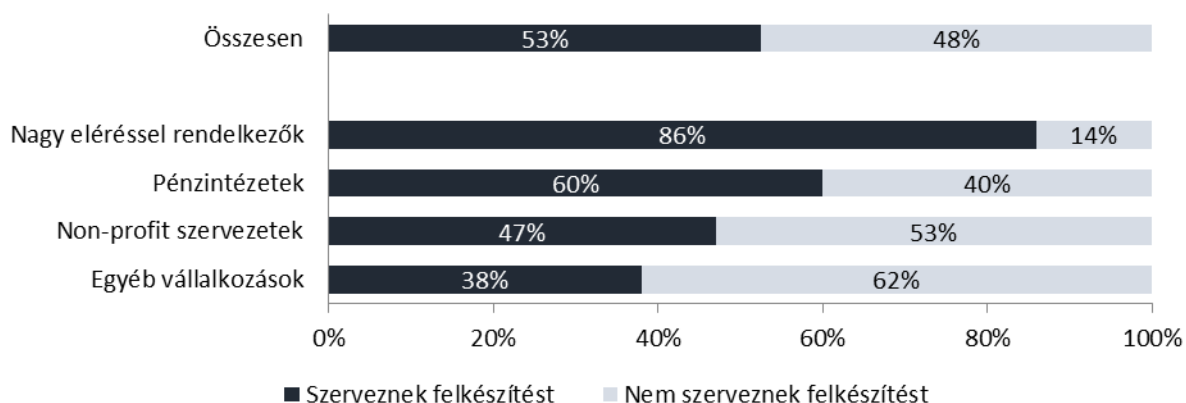
Az oktatók felkészítése

Eredményeink szerint az oktatók a képzések mintegy felében részesülnek valamilyen felkészítésben (lásd 11. ábra). A válaszadói kategóriák szerinti vizsgálva az találtuk, hogy az oktatókat legnagyobb arányban, 86%-ban a nagy eléréssel rendelkező szervezetek készítik fel előzetesen. A pénzintézetek által indított képzéseknél ez az arány 60%, míg a non profit szervezeteknél 47%, míg az egyéb vállalkozásoknál 38%.

²² A felmérésben a képzéseken oktatók szakképesítésére vonatkozóan a válaszadók egy képzésre vonatkozóan több választ is megjelölhettek tekintettel arra, hogy egy adott képzésben több, esetlegesen eltérő szakképesítésű oktató is közreműködhet.

11. ábra: Oktatók előzetes felkészítése

Megvizsgáltuk azt is, hogy a közoktatásban tanulóknak szóló képzések és az oktatók felkészítése között fennáll-e kapcsolat. Eredményeink rávilágítanak, hogy a közoktatásban tanulóknak szóló képzési program oktatói nagyobb arányban részesülnek felkészítésben, mint a nem a közoktatásban tanulóknak szóló képzéseké. A kapcsolat létezését a Pearson-féle kí-négyzet teszt is megerősíti 5%-os szignifikancia szinten.²³

Megvizsgáltuk továbbá, hogy a közpénzen is finanszírozott képzési programok és az oktatók felkészítése közötti van-e összefüggés. E tekintetben a Pearson-féle kí-négyzet nem jelez 5%-os szignifikancia szinten kapcsolatot.²⁴

Az eredményességének mérése

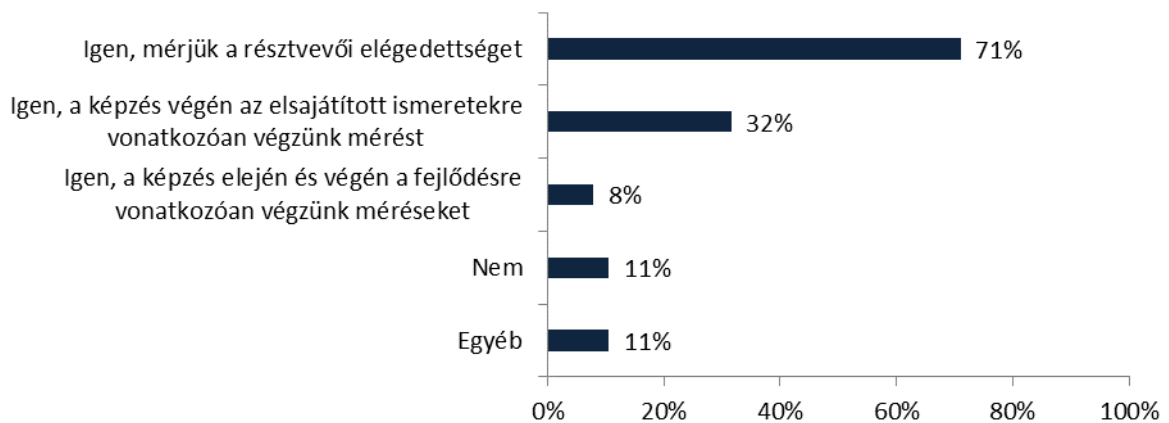
A képzések minőségbiztosítása szempontjából alapvető kérdés, hogy mérik-e azok eredményességét²⁵. Eredményeink szerint leginkább a résztvevők elégedettségét mérik (71%), ennél jóval kevesebb esetben végeznek eredményességi mérést az ismeretszerzésre vonatkozóan (32%) (lásd 12. ábra). Ugyanakkor mindössze a képzések 8%-ában nyilatkoztak úgy, hogy a képzés elején és a végén is mérik az elsajátított ismeretek szintjét, azaz a képzés eredményeképpen mutatkozó fejlődést.

²³ A Pearson-féle kí-négyzet teszt p-értéke 0,000 volt.

²⁴ A Pearson-féle kí-négyzet teszt p-értéke 0,935 volt.

²⁵ Az vonatkozó kérdések esetében több válasz megjelölésére is lehetőség volt.

12. ábra: Mérik-e és miként a képzések eredményességét, hatékonyságát?

A legnagyobb arányban (40%) – és egyben szinte kizárólagosan – a nagy eléréssel rendelkező szervezetek végeznek a fejlődésre vonatkozó méréseket. A beérkezett válaszok azt mutatják, hogy a résztvevői elégedettséget a képzések nagy hányadában mérik, ez azonban nem mutatja meg a képzést szervezők számára, hogy a képzés elérte-e a célját, vagyis fejlődött-e a résztvevők pénzügyi tudatossága, tudása, kultúrája. A képzések eredményességének mérése ugyanakkor az esetek túlnyomó többségében elmarad.

Következtetések

Dolgozatunkban arra kérdésre kerestük a választ, hogy miért nem eredményesek a közoktatási rendszeren kívüli pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzések, különös tekintettel az iskolás korosztályokra. A kutatás eredményei arra engednek következtetni, hogy a fejlődés egyik gátja az lehet, hogy bár a közoktatásban tanulók jelentős hányada részesül pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzésben, ezek a képzések igen rövidek, alig pár órással. Felmérésünk szerint ráadásul a rövidebb képzések jellemzően több témát is átfognak, ezáltal egy-egy téma feldolgozására még kevesebb idő jut. A felmérés eredményei egyértelműen jelzik, hogy a pénzügyi kultúra oktatására a közoktatáson kívül szakosodott intézmények „gyorstüzelő” munkát végeznek. Az átlagos óraszám olyan alacsony, hogy az aligha lehet alkalmas eredmények elérésére.

A képzések eredményessége szempontjából további kockázatot jelent, hogy a képzési tematika, a tananyagok rendelkezésre állása, nyilvános elérhetősége nem jellemző. Ez különösen problematikus a tanulók képzéseinél, mert így a képzésen átadandó ismeretekről, megközelítésekről, a módszerekről a szülők, a tanárok, az oktatásért felelős kormányzat, illetve az adófizető állampolgár sem rendelkezik elegendő információval.

Fontos tanulság, hogy jellemzően a képzések az eredményességének visszamérése elmarad. Ez azért is szokatlan, mert a neveléstudomány egyik legfontosabb eszköze, hogy a képzésben részt vevők a megszerzett tudásukról, képességeikről rendszeresen számot adnak. Ennek hiányában ugyanis a képzés hatékonysága sem rövid, sem hosszútávon nem állapítható meg és nem lehetséges a képzések megfelelő átalakítása sem.

Ahhoz, hogy a képzések a jövőben eredményesek legyenek, mindenképpen szükséges erősíteni a fenti minőséget és eredményességet biztosító tényezőket. A minőség és az átláthatóság biztosítása emellett lehetővé teszi, hogy az egyes képzési programok megismerhetőek, értékelhetőek legyenek, így ma még az elszórt, egymástól független kezdeményezések a jövőben egy egymásra épülő képzési rendszerré álljanak össze. Szükség lenne továbbá a társadalom eltérő attitűdökkel és tudásszinttel rendelkező csoportjaira

lebontott világosan megfogalmazott képzési stratégiára. Első lépés tehát az, hogy a stratégiai világos legyen, ahhoz lehessen mérni a tematikát, az elérendő célt, és ennek megfelelően az oktatás eredményességét.

Kutatásunk feltárta, hogy a képzés célcsoportjai között a felnőtt korosztály jelentősen alulreprezentált. A pénzügyi kultúra fejlesztésére leginkább rászoruló felnőttek (vagyis pl. az alacsony jövedelemmel rendelkezőket, munkanélkülieket), tekintettel arra, hogy a felnőtteknek szóló képzések túlnyomó részét a résztvevői befizetés finanszírozza, a vizsgált képzéseket nem tudják igénybe venni. A felnőtteket célzó képzések ezért jelenleg a rászorultak elenyésző részét érik el, így nem várható, hogy ezek a programok társadalmi szinten mérhető módon járuljanak hozzá a pénzügyi kultúra fejlesztéséhez. Érdemes tehát megfontolni, hogy a jövőben hazánk adófizetői pénzéből az iskolás korosztályok mellett a felnőtt korosztályok számára is biztosítson képzési támogatást.

Megfelelő átláthatóság és minőségbiztosítás mellett így alakulhat ki Magyarországon egy széles rétegek számára elérhető pénzügyi tudást, attitűdöt és viselkedést fejlesztő képzési rendszer, aminek hatásai mikro- és makro szinten is érzékelhetőek lehetnek.

A kutatás eredményei, legjobb gyakorlatok

A kutatás élesen rámutatott, hogy a képzések legtöbbje nem rendelkezik tananyaggal, illetve az nyilvánosan nem elérhető. A kutatási jelentéssel egy időben jelent meg a Pénziránytű Alapítvány által támogatott „Iránytű a pénzügyekhez” című tankönyv, amely 2016 tavaszán átesett a tankönyvvé nyilvánítási eljáráson. A tankönyv a hazai oktatás egyik régi hiányosságát pótolja, így megjelenése áttörést hozhat a pénzügyi kultúra iskolai fejlesztésében. A középiskolásoknak szóló tankönyv után az Alapítvány, újabb immár az általános iskolásoknak szóló, „Küldetések a pénz világában” című tankönyvet jelentett meg, így segítve a köznevelésben folyó pénzügyi edukációt. Ezen kívül a Nemzeti Alaptantervben a kezdeményezőkézség és a vállalkozói kompetencia fejlesztésének egyik elemeként a Pénzügyi és vállalkozói ismeretek tantárgy került bevezetésre a szakképzési gimnáziumok 10. osztályában, ahol pénzügyi alapismeretek mellett gyakorlatorientált vállalkozói ismereteket fognak tanulni a diákok 2016-2017-es tanévtől.

A kutatás másik fontos javaslata, hogy a közoktatásban szereplő korosztályok mellett a rászoruló felnőtt lakosság képzésére is teremtsünk lehetőséget. Az Állami Számvevőszék és az Econventio Kerekasztal Közhasznú Egyesület új képzési projektje nyit a felnőtt korosztály felé, és a térítésmentesen biztosít 30 órás képzést elsődlegesen a kulturális közfoglalkoztatásba bevont felnőtteket illetve fiatal felnőtteket részére. Ide jellemzően azok jutnak, akik - akár a kellő tapasztalat hiánya, akár a korábbi munkahely elvesztése következtében - nem tudnak a munkaerőpiacon sikeresen fellépni, elhelyezkedni, ugyanakkor végzettségüket tekintve legalább érettségi bizonyítvánnyal rendelkeznek.

Limitáció

A közoktatáson kívüli pénzügyi fejlesztésekről szóló kezdeményezések felmérése nem ad választ olyan közérdeklődésre számot tartó kérdésre, és éppen ezért nem kíván állást foglalni sem, mint például: vajon a közoktatás keretein belül vagy azon kívüli képzések vezetnek nagyobb eredményességre. Valamint abban a vitában sem mondunk véleményt, hogy külön tantárgyként vagy az egyes, már meglévő tantárgyak keretében eredményesebb-e megtanítani a szükséges pénzügyi-gazdasági ismereteket. Csupán azt kívánjuk hangsúlyozni, hogy a képzések csak akkor lesznek hatékonyak, ha biztosítjuk az oktatás minőségének legfontosabb kritériumait: a célnak és a célcsoportnak megfelelő tananyag, oktató, módszer, idő stb.),

illetve ha folyamatosan mérjük az eredményességet. A célcsoportok tekintetében pedig a rászoruló felnőttek képzésének fontosságára kívántuk felhívni a figyelmet.

Irodalom

1. Atkinson, A. and F. Messy (2012) Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study, *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 15, OECD Publishing
2. Bárczi, Judit & Zéman, Zoltán (2015): A pénzügyi kultúra és annak anomáliái, *Polgári Szemle*, 11(1-3) 72-80.
3. Béres Dániel – Huzdik Katalin (2012) A pénzügyi kultúra megjelenése makrogazdasági szinten. *Pénzügyi Szemle* 3 (322-335.)
4. Béres, Dániel & Huzdik, Katalin & Kovács, Péter & Sági, Ákos & Németh, Erzsébet (2013): *Felmérés a felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúrájáról*. Kutatási jelentés, 2013. június, <http://www.asz.hu/tanulmanyok/2013/kutatasi-jelentes-felmeres-a-felsooktatásban-tanulo-fiatalok-penzugyi-kulturajarol/t353.pdf>
5. Botos Katalin - Botos József - Béres Dániel - Csernák József - Németh Erzsébet (2012) Pénzügyi kultúra és kockázatvállalás a közép-alföldi háztartásokban. *Pénzügyi Szemle* 3 (291-309.)
6. Chen Haiyang and Volpe P. Ronald (2008) An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students. *Financial Services Review*, 7(2): 107-128
7. Dowling, N.A. – Corney, T. – Hoiles, L. (2009): *Financial Management Practices and Money Attitudes as Determinants of Financial Problems and Dissatisfaction in Young Male Australian Workers*. Financial Counseling and Planning Education
8. Grifoni, Andrea & Messy, Flore-Anne (2012): *Current Status of National Strategies for Financial Education; A comparative analysis and relevant practices*. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 16, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5k9bcwct7xmn-en>
9. Habschick, M. S.– Britta, E. J. (2007): *Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27*: EversJung. VT Markt/2006/26H, Final Report).
10. Hilgert, M.A. – Hogarth, J.M. – Beverly, S.G. (2003) Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior. *Federal Reserve Bulletin*, (2) 309–322.
11. Huzdik, Katalin & Béres, Dániel & Németh, Erzsébet (2014): Pénzügyi kultúra versus kockázatvállalás empirikus vizsgálata a felsőoktatásban tanulóknál. *Pénzügyi Szemle*, (4) 476-484
12. Klapper, L., Lusardi, A. & Panos, G. A. (2012): *Financial Literacy and the Financial Crisis*, Netspar Discussion Papers, DP03/2012-007, <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=122421>
13. Levente Kovács & Elemér Terták (2016) Financial Literacy. Panacea or placebo? A Central European Perspective. Verlag Dashöfer, Bratislava, Slovakia, 112.
14. Li, D. – Jiang, Y. – An, S. – Shen, Z. – Jin, W. (2009): The influence of money attitudes on young Chinese consumers' compulsive buying. *Young Consumers*, 10(2) 98–109.
15. Luksander, Alexandra & Béres, Dániel & Huzdik, Katalin & Németh, Erzsébet (2014): A felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúráját befolyásoló tényezők vizsgálata, *Pénzügyi Szemle*, (2): 237-258

16. Magyar Nemzeti Bank: *Tudás és érték, a Magyar Nemzeti Bank társadalmi felelősségvállalási stratégiája*, 2014. június, <http://www.mnb.hu/letoltes/mnb-tarsadalmi-spread-low-1.pdf>
17. Németh Erzsébet, Jakovác Katalin, Mészáros Aranka, Kollár Péter, Várpalotai Viktor (2016) Korkép és korkép a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzésekről. *Pénzügyi Szemle*, 2 (407-428)
18. Németh, Erzsébet & Béres, Dániel & Huzdik, Katalin (2015): The Attitude of Young Hungarian Adults to Loans. *Journal of Business and Social Science*, 6 (4) 63-74.
19. Szalay György előadása, MNB Pénzügyi Kultúra Központ, Országos Szakmai Tanévnyitó, 2013. augusztus 23.
20. Volpe, R. – Chen, H. – Liu, S. (2006): An Analysis of the Importance of Personal Finance Topics and the Level of Knowledge Possessed by Working Adults. *Financial Services Review*, 15 (1): 81–98.
21. Willis E. Lauren (2008): Against Financial Literacy Education, *Iowa Law Review*, Vol. 94, 2008 U of Penn Law School, Public Law Research Paper No. 08-10, Loyola-LA Legal Studies Paper No. 2008-13, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1105384
22. Xiao, J.J. – O’Neill, B. – Prochaska, J.M. – Kerbal, C.M. – Brennan, P. – Bristow, B.J. (2004): consumer education program based on the transtheoretical model of change. *International Journal of Consumer Studies*, 28 (1): 55–65.
23. Zsótér B. – Nagy P. (2012): Mindennapi érzelmeink és pénzügyeink. Mindennapi érzelmeink és pénzügyeink. A pénzzel kapcsolatos attitűdök és materiális irányultság szerepe a pénzügyi kultúra fejlesztésében. *Pénzügyi Szemle*, (3) 310–321.